

راهبردهای مدیریت کلاس درس و تاثیر آن بر تمرکز و یادگیری دانش آموزان

مسعود زارعی کیاپی^۱

^۱ کارشناسی الهیات فقه و حقوق اسلامی، دانشگاه پیام نور واحد ساری

چکیده

با توجه به اینکه معلم عنصر کلیدی آموزش و انتقال دانش به دانش آموزان بوده و مهمترین عضو نظام آموزشی در فرآیند یاددهی-یادگیری و معمار اصلی این نظام محسوب می شود، لذا نقش تأثیرگذار مدیریت معلم در کلاس درس در موفقیت در فرآیند یاددهی - یادگیری بر هیچ کس پوشیده نیست. مدیریت کلاس درس از سوی معلم برای ایجاد نظم و انضباط، مطلوب کردن تدریس و ایجاد یادگیری در دانش آموزان کلاس درس انجام می گیرد. چنانچه مدیریت کلاس به خوبی انجام نگیرد، فرآیند تدریس و یادگیری با مشکل مواجه خواهد شد. پژوهش حاضر با هدف بررسی راهبردهای مدیریت کلاس درس و تاثیر آن بر تمرکز و یادگیری دانش آموزان و به روش توصیفی - تحلیلی انجام گرفته است. یافته های پژوهش حاکی از آن است که از آنجا که تدریس تنها بخش کوچکی از وظایف یک معلم یا مدرس است و فعالیت های مضاعفی از جمله ارتباط با دانش آموزان، والدین و همکاران، بررسی تکالیف و برگه های امتحانی، نوشتن طرح درس، طراحی سؤالات، شرکت در جلسات و گذراندن دوره های مختلف بخش جدایی ناپذیری از حرفه معلمی است، بنابراین معلمان برای به انجام رساندن بهتر وظایف خود و برقراری تعادل بین این وظایف، نیازمند آموختن مهارت های پیشرفته مدیریت کلاس درس هستند. وجود مدیریت کارآمد معلمان و ایجاد شرایط لازم برای تسهیل در امر یادگیری در کلاس درس که مطابق نیازها و ویژگیهای فراگیران باشد، علاوه بر نقش موثر بر افزایش تمرکز دانش آموزان در کلاس درس و یادگیری آنها، لازمه جامعه امروزی و راه گشای بسیاری از مشکلات دانش آموزان است.

واژه های کلیدی: مدیریت کلاس، یادگیری، معلم، دانش آموزان

مقدمه

در عصر حاضر توسعه اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی در هر جامعه به عنوان پایه و زیربنای آن جامعه شناخته می شود. در تحلیل و بررسی عوامل موثر بر پیشرفت جوامع توسعه یافته، مشخص شد که متمم این کشورها از نظام آموزش و پرورش توانمند و کارا برخوردارند. سازمان آموزش و پرورش مسئول ایجاد و تأمین زمینه مناسب برای رشد و شکوفایی استعدادها و توانمندی های افراد در جامعه است و بی شک دستیابی به این هدف نیازمند برنامه ریزی های وسیع و جامع با نظر به اهداف عمومی آموزش و پرورش در هر جامعه است. [۱]

موفقیت تحصیلی و رشد و تکامل دانش آموزان همواره از موارد مهم و مدنظر جامعه بوده و انتظار دارد دانش آموزان در همه جنبه ها اعم از سلامتی، شخصیتی، شناختی و کسب مهارت های مختلف و توانمندی ها به پیشرفت و تعالی دست یابند. یاددهی و یادگیری از دیرباز همیشه مورد توجه خاص بشر بوده است. اما امروزه در قرن بیست و یک یادگیری یک عامل راهبردی برای موفقیت افراد و جوامع بشری محسوب میشود. در این قرن، که عصر تغییر از جامعه صنعتی به جامعه اطلاعاتی است دیگر توسعه چرخهای اقتصادی ملاک و هدف اصلی نیست بلکه توسعه و گسترش منابع انسانی است که ارج و منزلت خود را به عنوان یک کالای با ارزش و استراتژیک در جوامع به ثبت رسانده است.

امروزه یادگیری (آموختن) واژه ای است که در ابتدای امر حتی در امور روزمره پرکاربرد، آشنا و بدیهی به نظر میرسد ولی لازم است در ارائه تعریفی روشن و تعیین مرزهای مشخص کننده آن با سایر فرآیندها و سازه ها، اندکی درنگ و تعمق داشت. به فراگیری یا به تصرف درآوردن دانش، یادگیری گفته می شود که بیان کننده نوعی تغییر در داشته ها است. [۲]

یادگیری یک فرآیند اجتماعی است و برای رسیدن به مرحله تولید اندیشه و اطلاعات، انجام فعالیت های یادگیری حیاتی است. تمایل انسان به طور غریزی نگرستن اطراف و گسترش حوزه اطلاعات خود است. یادگیری در تمام صحنه های زندگی انسان نقش مؤثری دارد. این روحیه کنجکاوی از آغاز خلقت تا کنون سبب کسب و تولید دانش شده و همواره به عنوان محرک انسانها مطرح بوده است و آنچه باعث پیشرفت و تفاوت انسانهای امروزی از انسان های نسل قبل از خودشان می شود، همین توانایی است. تعاریف متعددی برای یادگیری وجود دارد که هر یک از آن ها به جنبه های خاصی از فرآیند یادگیری تأکید می کنند و جنبه های دیگر آن را نادیده می گیرند. جامع ترین و مهم ترین تعریف که آن را به هیلگارد و مارکویز نسبت داده اند عبارتست از: «یادگیری یعنی تغییرات نسبتاً پایدار در رفتار بالقوه یادگیرنده، مشروط بر این که این تغییرات بر اثر تجربه رخ دهد.» [۳]

بشر در دوره های مختلف تاریخی شیوه هایی را برای فراگیری و انتقال آموزشهای لازم برای رفع نیازها و سازگار کردن خود با محیط و جامعه طراحی و به کار برده است. امروزه شیوه نوین آموزش به همراه فراگیر بودن آن در ابعاد موضوعی و در اجتماعات مختلف به علم و دانش چنان اصلاتی بخشیده است که تمامی پیشرفتها، اکتشافات زمینی و فرازمینی، خلق سازمانها و پدیده های اجتماعی سازمان یافته را نتیجه علم و دانش امروزی بشر می دانند. آموزش و پرورش رسمی به عنوان مؤثرترین و قابل اعتنا ترین مرجع آموزشی یاددهی و تربیت نیروهای لازم در تمامی بخشهای ذکر شده جایگاه ویژه ای دارد. این نهاد ضمن حفظ چهارچوب و رسالت اصلی خود که همانا تربیت و آموزش نیروهای مورد نیاز جامعه با توجه به مقتضیات زمانی و مکانی مناسب توانسته است متناسب با این تغییر و تحولات خود را در بروز ساخته و همپای نیازهای جدید، پرورش دهندگانی چندبعدی و حرفه ای در معنای عام آن تحویل دهد. در میان اضلاع چندگانه آموزش، معلم به عنوان تکمیل کننده چرخه یادگیری یاددهی

در جوامع مختلف با القاب مختلف خطاب میشود که فصل مشترک همه آنها نشان از درجه و اهمیت آن در بین بشر امروزی دارد. [۴]

مدیریت به طور کلی و در بخش آموزش یعنی طراحی و سازماندهی و رهبری و نظارت و کنترل و ارزشیابی است به عبارتی مدیریت فعالیت علمی است که در یک موقعیت سازمان یافته برای هماهنگی و هدایت امور در جهت هدف های معینی صورت گیرد. مدیر کسی است که بتواند بر اساس دانش و یافته های علمی توانایی هنری، مهارت های قلبی و اخلاقی بر مجموعه از شرایط گروه ها و پدیده های اعمال نظارت کنترل هدایت و سازماندهی کند. [۵]

مدیریت بخش آموزشی تفاوت محسوس و آشکاری با سایر مدیریت ها دارد. از آنجایی که در تمامی بخشهای آموزشی اهداف در جهت دستیابی به بهترین شیوه های یاددهی به فراگیران برای دستیابی به بهترین نتیجه است. توجه و تجهیز مهمترین رکن اجرایی این مکان در کلاس درس از بین معلم، دانش آموز، فضا و عوامل بیرونی، معلم بالاترین جایگاه را دارد. چراکه تمامی نقشه ها و امکانات در تسهیل و آماده سازی تحت تأثیر تواناییها و مهارتهای این کنشگر طراحی میشود؛ تا بتواند آموخته ها و مهارتهای خود را به بهترین شکل انتقال دهد. از این رو مدیریت کلاس درس و رهبری آن مقوله چندبعدی، حساس و سرنوشت ساز است. از این رو این کنشگر به لحاظ اصول و معیارهای انسانی باید از ویژگیهای شخصیتی چندجانبه گرایانه، حرفه ای و جامع برخوردار باشد. مدیریت کلاس درس همواره تحت تأثیر سه مقوله وضعیت انضباطی دانش آموز (مدیریت افراد)، توانایی معلم (مدیریت رفتار) و فضای آموزشی (مدیریت آموزش) است.

پیشینه تحقیق

در این گفتار به اختصار به بیان مطالعات و تحقیق هایی که در این زمینه انجام گرفته است، می پردازیم:

جعفری و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان رابطه شایستگی و خودکارآمدی مدیریت کلاس درس و نگرش مدیریت کلاس به این نتیجه رسیدند که همبستگی معناداری بین شایستگی، خودکارآمدی، مدیریت کلاس، نگرش مدیریت کلاس و عوامل دموگرافیک مانند (تجربه تدریس و مرتبه علمی) وجود دارد

پیری و پورفرهادی (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان رابطه تفکر و سبکهای تدریس با مدیریت کلاس به این نتیجه رسیدند که در بین انواع سبکهای تدریس، سبک تدریس خبره بطور معناداری میتواند سبک مدیریت کلاس را پیشبینی کند. همچنین در این پژوهش مشخص شد سبک تدریس میتواند به میزان ۱۰ درصد سبک مدیریت کلاس درس را پیش بینی کند.

آذر بویه و ناستی زایی (۱۴۰۱) در پژوهش خود به بررسی اثربخشی آموزش مهارتهای مدیریت کلاس بر جو روانی - اجتماعی کلاس و خودکارآمدی معلمان پرداخته و نشان دادند آموزش مهارتهای ارتباطی بین فردی بر جو روانی - اجتماعی کلاس و خودکارآمدی معلم تأثیر مثبت و معناداری دارد. بنابراین میتوان آموزش مهارتهای مدیریت کلاس را به عنوان یکی از پیش نیازهای ورود به حرفه معلمی برای معلمان تازه کار مورد نظر قرار داد.

نتایج پژوهش زنارساغر (۱۴۰۱) در بررسی تأثیر مدیریت کلاس درس بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان بیش فعال نشان داد که برای معلمان مهم است که راهبردهایی داشته باشند که نیازهای یادگیری منحصر به فرد این جمعیت را برطرف کند. نحوه مدیریت کلاس درس توسط معلمان می تواند بر عملکرد دانش آموز در طول سال تحصیلی تأثیر بگذارد. برآوردن نیازهای

تحصیلی یک دانش آموز مبتلابه بیش فعالی در یک محیط کلاسی معمولی برای هر معلمی چالش برانگیز است. این نکته حائز اهمیت است که با نقاط قوت دانش آموزان مبتلابه بیش فعالی بازی کنیم. برای معلمان این به معنای این است که به جای اینکه بیش فعالی را منفی بدانند، به راه هایی فکر کنند که استعداد های دانش آموز را به نمایش بگذارند. نگرش و رویکرد بزرگسالان به این وضعیت مهم است. این تحقیق اهمیت تطبیق راهبردهای مدیریت کلاس درس را بدون به خطر انداختن آموزش دیگران نشان می دهد.

روش تحقیق

پژوهش حاضر با هدف راهبردهای مدیریت کلاس درس و تاثیر آن بر تمرکز و یادگیری دانش آموزان، به شیوه توصیفی و از نوع تحلیل محتوا انجام شده است و با توجه به روش پژوهش، جامعه آماری پژوهش شامل کلیه اسناد، مدارک و منابع مرتبط با موضوع مورد بررسی می باشد.

یافته های تحقیق

یکی از عوامل موثر بر موفقیت در آموزش و یادگیری، توانایی معلم در برخورد مناسب با اعمال و رفتارهای دانش آموزان است. لازمه موفقیت معلم در کلاس درس، توانمندی وی در هدایت رفتار های دانش آموزان و بوجود آوردن بهترین فضای آموزشی است. [۶]

مدیریت کلاس عبارت است از هنر به کار بردن دانش تخصصی و بهره گیری از مهارت های کلاس داری به منظور هدایت دانش آموزان به سوی اهداف مطلوب مورد نیاز دانش آموزان و جامعه. مدیریت کلاسی موثر، فرصت های یادگیری را برای دانش آموزان به بالاترین سطح ممکن می رساند. مهارت کلاس داری معلمان دستاوردهای زیر را برای معلم و دانش آموزان خواهد داشت:

- به ایجاد محیط آموزشی مناسب کمک می کند
- از هدر رفتن وقت و انرژی معلم جلوگیری می کند
- به تقویت روحیه معلم کمک می کند
- ساختار کلاس و اهداف آن را برای دانش آموزان مشخص می کند
- انتظارات معلم را برای شاگردان تبیین می کند
- زمان مفید کلاس را افزایش و رفتارهای مخرب دانش آموزان را کاهش می دهد

روش تدریس و اهداف معلم نقش موثری در انتخاب شیوه های مدیریتی وی در کلاس دارد. بکارگیری شیوه مدیریتی مناسب در کلاس درس به معلمان کمک می کند علاوه بر دستیابی به موفقیت در فرآیند آموزش و یادگیری، نقش مهمی نیز

در پرورش مهارت های اجتماعی، خلاقیت ها و توانمندی های دانش آموزان داشته باشند. از این رو تصمیم آنی و اقدام سریع و مداوم لازمه مدیریت و اداره نمودن چنین محیطی است و گاهاً نیاز به تلفیق چند روش مدیریتی نیز می باشد.

اهداف مدیریت کلاس

هدف های عمده مدیریت کلاس شامل موارد زیر است:

الف) برنامه ریزی درسی بر پایه ی آمیزه ای از تنوع و هدف

ب) ارائه ی دستورالعمل های شفاف به دانش آموزان در مورد فعالیت های درسی

ج) هدایت و نظارت بر یادگیری و فعالیت های دانش آموزان

د) به کارگیری ابزارهای آموزشی و منابع یادگیری و تدریس

ه) حرکت منطقی از یک مرحله ی تدریس به مرحله ی دیگر

و) زمان بندی فعالیت های کلاس و ایجاد توازن در آن ها

ز) شروع و خاتمه هدفمند درس

اصول مدیریت کلاس

کارایی و جامع الاطراف بودن معلم از مهم ترین اصول کلاس داری است. معلم کارآمد معلمی است که علاوه بر تسلط بر مطالب درسی و سازمان یافته بودن کارها و رفتارهای وی، اعتماد به نفس نیز داشته و به دانش آموزان خود نیز اعتماد دارد. به عبارت دیگر مقدمه مدیریت مطلوب در کلاس و بوجود آوردن شرایط بهینه یادگیری، کارایی و اثربخش بودن معلم است. جامع الاطراف بودن معلم، دومین پیش درآمد برای اعمال مدیریت بر کلاس است. معلمان سه گونه اند:

الف) توضیح دهنده

ب) مشارکت دهنده

ج) توانمندساز

از خصوصیات معلم توضیح دهنده تسلط کافی او بر درس و عدم آگاهی مکفی از روش های تدریس می باشد. شیوه تدریسی این معلم عموماً سخنرانی بوده و در این میان برخی دانش آموزان نیز با او همراه هستند. معلم مشارکت دهنده هم بر محتوای درس و هم بر روش تدریس آن مسلط است و همه تلاش وی در جهت مشارکت دهی دانش آموزان در کارها در عین داشتن مدیریت صحیح در کلاس درس است. اما معلم توانمند ساز در مرتبه ای حرفه ای و عالی قرار دارد. او علاوه بر تسلط و آگاهی از محتوا و شیوه تدریس دروس، به احساسات و تفکرات دانش آموزان نیز اهمیت می دهد. این معلم دانش آموزان را در مدیریت کلاس مشارکت داده و گاهی اوقات حتی مدیریت را به آنان سپرده و خود به عنوان راهنما و مشاور عمل می کند تا دانش آموزان را در یادگیری توانمند سازد.

مهارت های مدیریت کلاس

مدیریت کلاس بر دو مهارت به هم پیوسته و اساسی استوار است:

۱. تصمیم گیری

۲. اقدام

تصمیم گیری به معنای چگونه انجام شدن کار توسط افراد منتخب و در زمان مشخص می باشد و اقدام به معنای محقق شدن عملی در کلاس درس است. بنابراین، مهارت های لازم برای مدیریت کلاس درس شامل اتخاذ تصمیم مناسب و تبدیل آن به اقدامی اثربخش است.

شیوه های مدیریت کلاس

دیدگاه ها در مورد شیوه های مدیریت کلاس درس می تواند به روش های مختلف طبقه بندی شود:

۱. رویکرد رفتارگرایانه

در این رویکرد تاکید بر این نکته است که تصمیم معلم در کلاس درس باید به گونه ای باشد که در کلاس درس ایجاد مشکل نکند. وظیفه معلم وضع قوانین و مقررات در کلاس درس و مشخص نمودن پیامدهای ناشی از عدم رعایت این قوانین بوده و وظیفه دانش آموز اجرای این قوانین در جهت دستیابی به یادگیری و آموزشی مطلوب است. در این شیوه فرآیند تشویق از طریق پاداش دهی به رفتارهای مطلوب و یا بازپس گیری امتیاز بدلیل انجام اعمال غیرمطلوب به عنوان ابزاری برای یادگیری و کنترل رفتارهای دانش آموزان، تاثیرگذار است. [۶]

نقش معلم آموزش و اجرای مقررات، تفهیم آن ها به دانش آموزان و تنبیه و تشویق بر اساس رعایت این قوانین است. در این شیوه علاوه بر حفظ اقتدار معلم، وضع قوانین در کلاس و حفظ آنها نیز از این اقتدار بهره می جوید. توجه این رویکرد به خود رفتار است و به علل آن اهمیتی نمی دهد.

۲. رویکرد شناخت گرایانه

پیاژه و برونر از جمله شناخت گرایان مشهور معتقدند در صورتی که توجه تنها به رفتار بیرونی معطوف شود، لذا نقش اندیشه و تفکر و استدلال محدود می شود. این رویکرد منشا انگیزه افراد را در نوع نگرش و اندیشه او می دانند. از نظر شناخت گرایان، نیازهای بوجود آورنده انگیزه رفتار مشتمل بر نیاز به احساس کفایت، خود مختاری، پیشرفت و کنجکاوی می باشد. این رویکرد به دنبال علل رفتارهای دانش آموزان می باشد. در صورت مشاهده بی انضباطی از دانش آموزی، لازم است به جای کنترل رفتار او، بدنبال شناخت علت و انگیزه وی بود تا در صورت وجود نقص، به اصلاح آن پرداخت. در صورتی که اهمیت و فوائد آموزش و یادگیری برای دانش آموزان مشخص شود، ترجیح خواهد داد در امر آموزش فعال بوده و مانع ایجاد بی نظمی

در کلاس شود. مطابق با نظریه آژوبل در این رویکرد دانستنی های دانش آموز می بایست با آموزش و یادگیری امروزی در ارتباط باشد. [۷]

۳. رویکرد غیر مداخله جویانه

در این رویکرد، هدف اصلی ارتقا رشد فردی دانش آموزان و آزادی آنها است. در این روش معلمان به عنوان مشاور دانش آموزان خود عمل کرده و راه حل مشکل را به عنوان بخش طبیعی از فرآیند رشد در نظر می گیرند. نقش معلم در فعالیت های کلاسی در این رویکرد به صورت حمایتی است و حداقل اقتدار را برای معلم در کلاس در نظر می گیرد و بیشتر به تقویت روابط بین معلم و دانش آموز تاکید دارد.

۴. رویکرد تعامل گرایانه

این رویکرد معتقد است رفتار دانش آموزان متأثر از عوامل محیطی و شخصی است. در این رویکرد معلم تلاش می کند تا دانش آموزان نتایج رفتارهای خود را درک کرده و تصمیم گیری عاقلانه داشته باشند. همین طور نقش معلم در تعیین و اجرای مقررات و برخورد با دانش آموزان در صورت سرپیچی از آنها نیز می باشد. در این روش از کنش متقابل اجتماعی استفاده می شود. به مشکلات دانش آموزان در کلاس همانند فعالیت های حل مسئله توجه می شود و آنچه در این رویکرد اهمیت دارد، نقش دانش آموزان در تصمیم گیری هاست

سبکهای مختلف اداره کلاس درس

بر اساس یک دسته بندی، برای اداره کلاس درس سه سبک پیشنهاد شده است: [۸]

- سبک اقتدار گرایانه (دموکراسی قانون مدار)
- سبک مستبدانه (تحکم آمیز)
- سبک آزادگذاری (بی عنان، آسان گیری)

۱. سبک مستبدانه

معلم در این سبک حاکم کلاس است و به دانش آموزان حق اظهار نظری نمی دهد. مدیریت قوانین به نفع معلم تفسیر شده و دانش آموزان توسط معلم تحت کنترل و در محدودیت می باشند. این دانش آموزان دچار ضعف در مهارت های ارتباطی بوده و فراگیرانی منفعل می باشند.

۲. سبک آزادگذاری

در این شیوه رفتار دانش آموزان تحت هیچ گونه قانون و قاعده ای نیست و هر کس هر گونه رفتار دلخواهی انجام می دهد . در این کلاس ها دانش آموزان ضعف در مهارت های تحصیلی و کنترل شخصی خود دارند .

۳. سبک اقتدارگرایانه

در این شیوه از مدیریت کلاس ، رفتار معلم و دانش آموزان نسبت به یکدیگر با احترام و رعایت حقوق یکدیگر می باشد. اعتماد به نفس دانش آموزان و معلمان اقتدارگرا بالا بوده و به خوبی با اطرافیان و دوستان خود کنار می آیند . این سبک به عنوان بهترین سبک اداره و مدیریت کلاس شناخته شده است . چایلد معتقد است محدود نشدن معلم به یک نوع سبک مدیریت ، مطلوبتر بوده و بهتر است در مواقع لازم از شیوه های مدیریتی دیگر نیز استفاده کند .

در نتیجه بدست آمده از مباحث فوق الذکر ، بهترین سبک اداره کلاس ، سبک مقتدرانه یا قانون دار است ، اما مطلوب است معلم در اداره کلاس به یک سبک خاص خود را مقید و محدود نکرده و از دیگر سبک ها و روش ها نیز استفاده کند .

عوامل مؤثر بر مدیریت کلاس

عوامل مؤثر بر مدیریت کلاس را در سه قسمت به شرح زیر طبقه بندی می نماییم :

۱. ویژگی های شخصیتی معلم

از عوامل مهم و مؤثر در ایجاد نظم در کلاس ، ویژگی های شخصیتی معلم است . آراستگی ظاهری معلم ، مثبت نگری و خوش اخلاقی ، آگاهی به توانمندی های جسمی و ذهنی و عاطفی و تفاوت های فردی دانش آموزان ، تسلط بر مهارت های تدریس و ارزشیابی ، آماده سازی محیط فیزیکی کلاس پیش از آغاز کلاس و خوش بیان بودن و صادق بودن در کار از ویژگی های قابل قبول معلم بوده که نقش موثری نیز در موفقیت کاری وی ایفا می کند .

۲. روش های تدریس

شیوه تدریس معلم می بایست با توجه به امکانات و تجهیزات کلاس ، توانایی های فراگیران و محتوای کتاب های درسی انتخاب شود و در صورت عدم مناسب بودن روش تدریس انتخاب شده ، منجر به سردرگمی دانش آموزان و اتلاف وقت خواهد شد . از این رو ضروریست معلم آگاهی های لازم را نسبت به الگوها و راهبردهای تدریس داشته باشد تا بتواند در مواقع مناسب از هر کدام از شیوه ها استفاده نماید .

۳. فنون تدریس

به مجموعه اقداماتی که معلم در جهت جلب توجه دانش آموزان به دروس و ایجاد یادگیری موثر و کارا انجام می دهد ، تدریس گفته می شود . آگاهی معلم از الگوهای متنوع تدریس و بکارگیری آنها در کلاس درس موجب می شود مدیریت کلاس توسط معلم بدون بکارگیری خشونت و تنبیه انجام شده و نظم در کلاس برقرار شود . از جمله فنون تدریس عبارتند از : [۹]

۳- ۱. تدبیر منفی

از جمله تکنیک های خانواده درمانی می توان به تدبیر منفی اشاره کرد . در این شیوه معلم در جهت جلب توجه دانش آموزان و یا آرام کردن کلاس طنین صدای خود را کم کرده و بغض صدایش را افزایش داده تا شلوغی کلاس را بخواباند و نظم را در کلاس حاکم کند .

۳- ۲. کم وزیاد کردن تن صدا

نوسانات صدای معلم و عدم یکنواختی در طنین صدای او باعث می شود توجه فراگیران به معلم جلب شده و به عنوان شنونده ای فعال در کلاس به محتوای دروس گوش دهند .

۳- ۳. حرکت های معلم

ارتباط مستقیمی بین توجه دانش آموزان با حرکات معلمان در کلاس وجود دارد . در صورتیکه حرکات معلم هدفمند تر بوده و در طول کلاس به سمت آخر یا ابتدای کلاس تحرک بیشتری داشته باشد ، تسلط وی بر کلاس بیشتر خواهد بود و دانش آموزان توجه بیشتری به دروس ارائه شده خواهند داشت و در نتیجه یادگیری عمیق تر خواهد بود .

۳- ۴. تاکید روی بعضی از مفاهیم و کلمات

تکرار و تاکید بر روی برخی کلمات و جملات در حین ارائه درس در کلاس همچون « نگاه کنید ، دقت کنید » منجر می شود توجه دانش آموزان به دلیل تاکید معلم بیشتر جلب شود .

۳- ۵. اشارات معلم

اشاراتی چون حرکات مختلف دست ، چشم و ابرو ، انگشتان و سر از طرف معلم در زمان تدریس باعث می شود توجه و دقت دانش آموزان در زمان ارائه درس افزایش یابد .

۳-۶. مکث های به موقع و هدفمند

بعضی از معلمان در زمان تدریس و سخنرانی، با اقدام به مکث یا سکوت به موقع باعث می شوند حواس دانش آموزان به مفاهیم دروس جلب شده و شلوغی و سر و صدای شاگردان آرام شود و از این طریق کلاس را اداره می کنند.

۳-۷. تشویق و تمجید دانش آموزان

تشویق و تمجید به عنوان ابزاری مفید و موثر در دست معلمان است. تمجید از عملکرد دانش آموزان ارزشمند تر از تشویق آنان است. تشویق منجر به ایجاد تعلیم و تربیتی سود گرایانه می شود. همچنین معلم می تواند در این شیوه از تقویت نیز بهره ببرد و یا از کارت های امتیاز یا جایزه استفاده نماید. بکارگیری این ابزار در فواصل مناسب باعث می شود اثربخشی آنها نیز بیشتر باشد.

۳-۸. نگاههای معنی دار

در برخی اوقات نگاه های معنی دار معلم به فراگیرانی که بی توجه به درس اند و یا باعث بی نظمی و شلوغی کلاس هستند، می تواند منجر به کاهش رفتارهای نابجای آنها شود. همین طور نگاه پرغضب معلم به دانش آموزانی که باعث ایجاد مزاحمت در کلاس شده اند، منجر به وادار شدن دانش آموز به گوش دادن به درس در کلاس شود.

۳-۹. ضربه زدن به میز و صندلی

گاهی معلم با ضربه زدن به میز یا تابلوی کلاس، توجه شاگردان به مطالب و مفاهیمی که ارائه می شود جلب می کند.

۳-۱۰. تدوین قانون و مقررات کلاس

تبیین قوانین و مقررات خاص در کلاس درس و تشریح آن برای فراگیران، باعث می شود در دانش آموزان نوعی نگرش ایجاد شده و در نهایت منجر به عملکرد مثبت فردی و گروهی آنان در کلاس درس می شود. از این رو معلمان می بایست دقت و توجه کافی در نگارش و تدوین قوانین کلاس داشته باشند.

راهبردهایی جهت مدیریت مؤثر کلاس

معلمان به مهارت‌های علمی و فنی خاصی نیاز دارند تا در مدیریت کلاس درس موفق شوند. مدیریت کلاس اولین سطح مدیریت آموزشی است و پایه‌ی سطوح بالاتر مدیریت محسوب می‌شود. جهت مدیریت کارآمد کلاس درس توجه به موارد زیر می‌تواند سودمند باشد: [۱۰]

- توجه به فضای کلاس
- اعمال کنترل
- پیش‌گیری از وقوع مشکلات
- تحسین و تشویق در خور و مناسب
- استفاده از شوخی در مواقع ضروری
- نظارت دائم بر جریان‌ات کلاس
- شکل‌دهی محیط یادگیری
- فعال کردن کلاس
- ایجاد و تقویت روحیه‌ی آزادمنشی
- ایجاد زمینه‌ی مساعد برای مدیریت کلاس متکی بر پیش‌گیری

با توجه به مطالب مذکور، موارد زیر را نیز می‌توان به عنوان راهکارهایی جهت مدیریت مطلوب کلاس درس بیان کرد:

توانایی تغییر موضوع صحبت به گونه‌ای آرام و منطقی توسط معلم، حساسیت معلم در مورد توانایی دانش‌آموزان در انجام دادن فعالیت‌های گوناگون در زمان‌های متفاوت، توجه معلم به کل محیط آموزشی، توجه به شیوه‌ی سازماندهی کلاس، توجه به محیط فیزیکی کلاس، تفکر و برنامه‌ریزی برای آموزش مؤثر و مدیریت گروهی، تدوین و آموزش اصول و قواعد مربوط به کلاس، جلب مشارکت اولیای دانش‌آموزان به همکاری نزدیک در فرایند یاددهی - یادگیری، تدوین و به کارگیری راهبردهایی برای استفاده بهینه از فرصت‌ها در جریان آموزش، توجه به جلوگیری از بروز مشکلات انضباطی، فراگیری روش‌های گوناگون واکنش در برابر مشکلات دانش‌آموزان، مهارت در فنون ویژه‌ی کلاس‌داری، سعی در شناخت بیشتر دانش‌آموزان، برخورد آرام، خونسرد و حرفه‌ای و استفاده از تجربه‌های همکاران و شرکت در کلاس‌های ضمن خدمت، آموزش مهارت‌های مدیریت کلاس و آشنایی با علومی نظیر روان‌شناسی کودک و نوجوان و علوم تربیتی و...

مدیریت زمان در کلاس درس

مدیریت زمان راهبردی است برای استفاده بهینه از وقت. البته مدیریت زمان کنترل لحظه‌ای آن نیست بلکه شیوه‌هایی است که با بکارگیری آن شرایط کار و زندگی را بهبود می‌بخشد. مدیریت زمان آن دسته از توانایی‌ها و مهارت‌هایی است که کنترل بهینه زمان را برای فرد میسر می‌سازد. در جهت مدیریت درست زمان در کلاس درس، معلمان باید فرایندی را ترتیب

دهند که فضای کارآمدی را در کلاس ایجاد کند . با بکارگیری استراتژی های مدیریت زمان، می توان در جهت رسیدگی به نیازهای آموزشی هر دانش آموز ، مدیریت پیشامدهای اتفاقی ، جلوگیری از عقب افتادگی هنگام مواجهه با رخدادهای ناگهانی موفق عمل نمود . مدیریت زمان در کلاس درس بخش مهمی از فرآیند آموزش با کیفیت است . [۱۱]

یک معلم مدیریت زمان را برای چهار امر مورد استفاده قرار میدهد: [۱۲]

- برنامه ریزی آموزش و یادگیری
- سازماندهی آموزش و یادگیری
- هدایت و آموزش و یادگیری
- ارزشیابی آموزش و یادگیری

امروزه، در مدارس به نظر می رسد ساعات کلاسی روزانه مدیریت می شوند. جداول زمان بندی کلاس درس براساس متغیرهای بی شماری تعیین می شود، از قبیل دستورالعمل های اجرایی در مورد دوره های زمانی مربوط به سرفصلهای مختلف درس، برنامه های زمانی کلاسهای ویژه و فوق برنامه، برنامه های غذایی و زمان بندی شده معلمان برای تدریس در کلاس. ونگ (۱۹۹۸) چهار برنامه زمانی روزانه ی مدارس را به شرح زیر بیان کرده است :

- ۱- **برنامه ی زمانی معین**، برنامه هایی کلی اند که به آموزش معلمان و یادگیری فراگیران اختصاص داده می شوند.
- ۲- **برنامه های زمانی آموزشی**، برنامه های زمانی مربوط به معلمان در انجام فعالیتهای آموزشی در کلاس را دربرمی گیرد.
- ۳- **برنامه های زمانی مربوط به درگیر شدن دانش آموز در محیط یادگیری**، برنامه های زمانی مربوط به دانش آموزان جهت وارد شدن و درگیر شدن در فرایند یادگیری شامل می شود.
- ۴- **برنامه های زمانی یادگیری و فراگیری علمی**، برنامه های زمانی ای که معلمان به واسطه ی آنها درمی یابند دانش آموزان محتوای آموزشی را فرا گرفته یا در مهارتهای مورد نظر به حد تسلط رسیده اند.

اساساً برنامه های زمانی مدارس از دو روش برنامه زمان بندی استفاده می کنند:

- الف) در نظر گرفتن زمان و دوره زمانی برای تدریس در هر سرفصل درسی
- ب) ترکیبی از قالبهای زمان بندی شده درباره موضوعات درسی.

راهکارهای کاربردی مدیریت زمان برای معلمان در کلاس های درس

۱. برنامه ریزی برای سال تحصیلی جدید
۲. اولویت بندی وظایف معلم در کلاس درس و خارج از کلاس
۳. تهیه لیست واقع بینانه و اجتناب از به تعویق انداختن کارها
۴. تهیه برنامه منعطف و پیش بینی اتفاقات غیر منتظر
۵. واگذاری کارها
۶. استفاده از محتواها و منابع آموزشی آماده
۷. انتخاب هوشمندانه تکالیف و تمرینات
۸. برنامه ریزی برای جلسات دیدار با والدین
۹. استفاده از تکنیک ها و ابزارهای مدیریت زمان

چالش های معلمان در مدیریت کلاس

بیکر و ستراب (۲۰۰۰) مهم ترین چالش های معلمان در مدیریت کلاس های درس را در موارد زیر می دانند: [۱۰]

- پرداختن به دانش آموزانی که توانایی های آنان بسیار متفاوت از دیگران است.
- جلب توجه همه ی دانش آموزان به درس
- انجام دادن کارهای شفاهی و کارهای گروهی
- ایجاد یا تقویت انگیزه دانش آموزان برای یادگیری
- نظارت بر رفتار دانش آموزان
- کمک به دانش آموزان ضعیف تر برای همگام کردن آنان با کل کلاس
- نظارت بر پیشرفت یکایک دانش آموزان
- تصحیح انبوهی از تکالیف نوشتاری

نتیجه گیری

بدیهی است که معلم در فرایند یاددهی و یادگیری نقش مهم و ارزنده ای را ایفا می کند. معلم چراغ هدایت و موفقیت است که انسان را راهنمایی می کند، تا انسانها به طور منظم به کمال علم و معرفت برسند. معلم اثربخش دارای دانش و مهارتهای موردنیاز برای ارائه و آموزش اهداف مدنظر نظام آموزش و پرورش است و از این دانش و مهارت در زمان مناسب به شیوه ای مطلوب و موردانتظار برای تحقق اهداف استفاده میکند. معلم ها، به عنوان چرخ دنده های نظام آموزشی کشور، مسئولیت

پرورش دانش آموزانی را به عهده می گیرند که آینده کشور را می سازند. در نتیجه، رشد مهارت های علمی و آموزشی معلمان به صورت پیوسته، می تواند موجبات رشد و تعالی کشور را فراهم سازد.

بدون شک آموزش و یادگیری از مشکل ترین کارها به شمار می آید. تلاش معلم در کلاس درس محقق شدن اهداف آموزشی و تربیتی است و لازمه این امر علاوه بر دانش تخصصی، تجربه تدریس نیز می باشد. در جهت دستیابی به این منظور، معلمان از شیوه های گوناگونی بهره می برند. در ابتدا با ایجاد نظم کلاس، به استفاده از شیوه های مختلف تدریس روی آورده و سپس در جهت فهم بهتر از وسایل کمک آموزشی بهره می جویند. بدیهی است به همه این اقدامات مدیریت کلاس گفته می شود. مدیریت کلاس از تاثیرگذارترین و هسته اصلی مهارت های تدریس می باشد که معلمان می بایست همواره در بهبود آن کوشا باشند. به عبارت دیگر اداره کلاس به معنای بکارگیری فنون ایجاد و حفظ یک محیط سالم و بدون مشکلات رفتاری است. معلم از راه اداره درست کلاس می تواند نسبت به اصلاح رفتارهای مخرب دانش آموزان و افزایش میزان مشارکت آنان در یادگیری اقدام کند.

مفهوم مدیریت کلاس مشتمل بر اجرای طرح های آموزشی توسط معلم در جهت یادگیری بهتر فراگیران و بکارگیری اصول نظم و کنترل کلاس است. مفهوم مدیریت هر دو بعد آموزشی و اخلاقی را شامل می شود. هرچند در جهت رویارویی با همه چالش ها نمی توان راه حل ویژه و خاصی ارائه داد اما برخی مهارت های ساده مدیریت کلاس می تواند کارا و اثربخش باشد.

منابع

۱. طالب زادگان، میترا؛ بررسی عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان موفق، شورای تحقیقات آموزش و پرورش استان خوزستان، ۱۳۷۸
۲. هیلگارد ا.؛ باور.گ.؛ نظریه های یادگیری. برگردان محمدنقی براهنی. تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳
۳. نوروزی وند، حامد؛ نوروزی وند، طاهره؛ بررسی یادگیری مشارکتی دانش آموزان، مجله پژوهش های معاصر در علوم و تحقیقات، ۳ (۲۵)، ۱۴۰۰، ۱۰۱ - ۸۳
۴. کمالپور خوب، ناصر؛ کمالپور خوب، کبری؛ (۱۴۰۰)، الگوی مفهومی مدیریت کلاس درس و تدریس اثربخش، فصلنامه مطالعات کاربردی در علوم اجتماعی و جامعه شناسی، ۴ (۳)، ۴۴ - ۳۷
۵. علاقبند، علی (۱۳۷۸)، اصول مدیریت آموزشی، تهران، پیام نور، چاپ اول
۶. برونینگ، راجر اچ؛ گلاور، جان ای (۱۹۹۰)، روانشناسی تربیتی، ترجمه علینلی خرازی (۱۳۸۱)، تهران، مرکز نشر دانشگاهی
۷. الماسی حسینی، سید صمد؛ (۱۳۹۷)، مدیریت کلاس درس، کنفرانس ملی دستاوردهای نوین جهان در تعلیم و تربیت، روانشناسی، حقوق و مطالعات فرهنگی - اجتماعی
۸. صالحی، مبارکه؛ (۱۳۹۷)، بررسی عوامل مؤثر در بهبود اداره کلاس درس، مجله نخبگان علوم و مهندسی، جلد ۳، شماره ۴
۹. قورچیان، نادرقلی، (۱۳۷۹)، جزئیات روش تدریس، تهران: نشر دفتر همکاری های علمی بین المللی آموزش و پرورش
۱۰. قربان اسماعیلی، مهناز؛ (۱۳۸۸)، معلم، مدیریت کلاس، موانع و راهبردها، <http://m2za.blogfa.com/post/184>

۱۱. پوزیده ، مریم ؛ (۱۳۹۹) ، بررسی و چگونگی مدیریت زمان در کلاس درس ، اولین کنفرانس ملی پژوهش های کاربردی در فرایندهای تعلیم و تربیت ، دیریت آموزش و پرورش شهرستان میناب

۱۲. اله یاری ، صمصام ؛ (۱۳۸۸) ، اهمیت مدیریت زمان ونوشتار درفرآیند تدریس - یادگیری ،

<http://samsamalahyari.blogfa.com/post/60>